

ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

УДК 336.2

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.2.91>

Микола Петрович Кучерявенко

Відділ цивільно-військового співробітництва штабу управління 2 корпусу Національна гвардія України «Хартія»

Національна академія правових наук України
Харків, Україна

Кафедра податкового права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8020-5748>

ВИТОКИ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ СУКУПНОСТІ ПОДАТКОВО-ПРАВОВИХ НОРМ ДО РІВНЯ СТАЛОГО ГАЛУЗЕВОГО УТВОРЕННЯ

Анотація. У статті аналізується підстави та витoki податково-правового регулювання, етапи його розвитку, які призвели до формування окремої правової галузі – податкового права. Існування різновидів суспільних відносин обумовлює не лише тісні зв'язки їх, але і віддзеркалення одного типу суспільних відносин в інших. Так, правові відносини, які регулюють оподаткування, об'єктивно відображають відповідний стан економічних відносин, економічного розуміння природи податку, якій треба надати відповідне правове відображення. У цих умовах економічна природа відносин оподаткування, зміст та характер податку, набуваючи правового вираження, зосереджує своє значення та вплив на впорядкування поведінки учасників таких відносин. Право як один із різновидів соціальних регуляторів спрямовується саме на дії та бездіяльність суб'єктів у режимі додержання ними правових приписів із відповідними наслідками залежно від виконання чи порушення правових норм. Таким чином, адекватність, раціональність, ефективність правового регулювання прямо залежить від того – наскільки влучно правова форма «вгадала» природу тих відносин, які вона має врегульовувати. Зрозуміло, що передчасне виникнення правових форм не дасть можливості функціонування збалансованої правової конструкції, бо маючи певне теоретичне значення така норма закону не буде мати відповідного практичного значення та використовуватись як регулятор поведінки учасників відносин. Тобто, таким чином, динамічний характер податкового регулювання призводить до закінченого оформлення сукупності податково-правових норм відповідно до вимог розвитку суспільних відносин на певний момент часу. Навряд чи послідовним може бути обґрунтування виключності єдиного кодифікованого акту в регулюванні податкових відносин у такій формі, яка б поглинула всі інші законодавчі акти. Податковий кодекс

не може бути виключно одним актом, який би об'єднав всі законодавчі норми в сфері оподаткування, виходячи хоча б з того, що певна кількість норм не може бути наслідком реалізації процедур нормотворення Верховною Радою України.

Ключові слова: податкове право; податково-правова норма; податкова система; податкове законодавство.

Mykola P. Kucheriavenko

Department of the Headquarters of the 2nd Corps
National Guard of Ukraine «Khartiia»

National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Department of Tax Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-8020-5748>

THE ORIGINS AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE BODY OF TAX–LAW NORMS TOWARDS A STABLE SECTORAL FORMATION

Abstract. *The article analyzes the foundations and origins of tax-law regulation, as well as the stages of its development that led to the formation of an independent branch of law – tax law. The existence of various types of social relations determines not only their close interconnection but also the reflection of one type of social relation within another. Thus, legal relations governing taxation objectively reflect the corresponding state of economic relations and the economic understanding of the nature of taxation, which must be given appropriate legal expression. Under these conditions, the economic nature of taxation relations, as well as the content and character of the tax itself, when acquiring legal form, concentrates its significance and influence on regulating the behavior of participants in such relations. Law, as one of the forms of social regulation, is directed precisely at the actions and omissions of subjects within a framework of compliance with legal prescriptions, with corresponding consequences depending on whether legal norms are fulfilled or violated. Accordingly, the adequacy, rationality, and effectiveness of legal regulation directly depend on how accurately the legal form has «captured» the nature of the relations it is intended to regulate. It is evident that the premature emergence of legal forms does not allow for the functioning of a balanced legal construction, since, despite possessing a certain theoretical value, such a legal norm will lack practical significance and will not be used as an effective regulator of the behavior of participants in social relations. Thus, the dynamic character of tax regulation leads to the completed formation of a body of tax-law norms in accordance with the requirements arising from the development of social relations at a particular moment in time. It is hardly consistent to substantiate the exclusivity of a single codified act in the regulation of tax relations in a form that would absorb all other legislative acts. The Tax Code cannot serve as the sole act uniting all legislative norms in the field of tax-*

ation, at least because a certain number of such norms cannot result solely from the lawmaking procedures of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Keywords: *tax law; norm of tax law; tax system; tax legislation.*

ВСТУП

Загальне призначення правового регулювання, в будь-якому галузевому обарвленні, в якості основи передбачає стан відповідних суспільних відносин, на впорядкування поведінки учасників яких і спрямовується відповідна сукупність правових приписів. Зрозуміло, що особи є учасниками цілої низки різнотипових відносин (економічних, політичних, правових і т.д.), які формують узгоджену взаємозалежну систему. Стан цієї системи, збалансованість відносин, які складають її, якраз і свідчать про суспільну організацію, її досконалість або проблемність. Окремі аспекти цих відносин розглядалися провідними фахівцями податково-правової науки: І. Бондаренко [10], Д. Кобильніком [16], І. Криницьким [15] та ін.

Існування різновидів суспільних відносин обумовлює не лише тісні зв'язки їх, а й віддзеркалення одного типу суспільних відносин в інших. Так, правові відносини, які регулюють оподаткування, об'єктивно відображають відповідний стан економічних відносин, економічного розуміння природи податку, якій треба надати відповідне правове відображення. У цих умовах економічна природа відносин оподаткування, зміст та характер податку, набуваючи правового вираження, зосереджує своє значення та вплив на впорядкуванні поведінки учасників таких відносин. Право, як один із різновидів соціальних регуляторів, спрямовується саме на дії та бездіяльність суб'єктів у режимі додержання ними правових приписів із відповідними наслідками залежно від виконання чи порушення правових норм.

Таким чином, адекватність, раціональність, ефективність правового регулювання прямо залежить від того – наскільки влучно правова форма «вгадала» природу тих відносин, які вона має врегульовувати. Зрозуміло, що передчасне виникнення правових форм не дасть можливості функціонування збалансованої правової конструкції, бо маючи певне теоретичне значення така норма закону не буде мати відповідного практичного значення та використовуватись як регулятор поведінки учасників відносин.

Інтенсивність розвитку податкових відносин об'єктивно призводить до ускладнення системи важелів, які розглядаються правом як відповідні інструменти організації поведінки учасників податкових правовідносин. Динамічний характер податкового регулювання передбачає поєднання юридичної сили податково-правових норм, їх дії та застосування [1, с. 194–196]. Дія податково-правової норми триває з моменту виникнення (тобто формалізації визнання державою обов'язковим організувати свою поведінку учасникам правовідносин відповідно до цього припису) до моменту припинення дії. Весь цей період пов'язується із поведінкою

суб'єктів в активній чи пасивній формі у відповідних ситуаціях, межах і часових кордонах.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Аналіз проблем, які досліджуються в статті здійснюються при застосуванні певної сукупності методів наукового пізнання. Поряд із системними методами аналізу та синтезу, застосовуються й загальнонаукові методи порівняльного аналізу, який об'єднує узгодження кількісних та якісних характеристик, явища, яке розглядається. Загальна сукупність методів наукового пізнання доповнюється й застосуванням спеціально-правових методів, в умовах чого перевага віддається методам публічно-правового регулювання.

Використання такої сукупності методів дозволяє узагальнити як теоретичні, наукові підходи, що характеризують уявлення та позиції провідних фахівців податково-правової галузі, так і деталізувати особливості розвитку та становлення податкового законодавства. На підставі цього утворюється об'єктивна можливість пов'язати аналіз природи явища, що має міжгалузеву наукову конструкцію зі специфічними правовими підходами. Так, висновки стосовно правової природи податкових конструкцій робляться виходячи із економічної природи оподаткування. Системний метод аналізу дозволяє з'ясувати структуру та співвідношення декількох різновидів систем, які характеризують податкове регулювання: податкової системи, системи податково-правових норм, системи податкового законодавства.

Динамічний аспект розвитку оподаткування дозволяє дійти висновку стосовно виділення декількох етапів становлення як податкового законодавства, так і податкового права в цілому. Аналіз якісних рис, які відрізняють ці конструкції одна від одної дозволяє розглядати перехід від однієї стадії до іншої на підставі узагальнення характеру та різниці характеристик, на підставі яких деталізується зміст конструкцій податково-правового регулювання на кожному із етапів. Подібний аспект відображає і застосування історичного методу, який відображає якісну трансформацію змісту та засобів податково-правового регулювання залежно від сформованих етапів його становлення та розвитку.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Взаємопов'язаність і обумовленість різних типів суспільних відносин свідчить про узгодженість у розумінні й оформленні такого балансу суспільних відносин різних типів. «... Ефективність правового регулювання безпосередньо пов'язана з економічним змістом відносин, які регулюються, хоча доречно згадати й ще один постулат – щодо існування фінансових відносин виключно у формі правовідносин, тільки в формах, які визначені та гарантовані державою» [1, с. 220]. Дійсно, це твердження Ю. А. Ровинського найточніше підкреслює характер балансу економічної та правової форми податкових відносин. Із одного боку, податками є сформовані економічні конструкції лише в тому випадку, якщо вони визнані такими державою, встановлені нею, існування яких гарантовані відповідними

правовими режимами та захистом несприятливими наслідками в разі порушень. З іншого боку, правова форма податку має чітко відображати його економічну природу, характер і доцільність. При цьому правова оболонка того чи іншого платежу без відповідного економічного обґрунтування об'єктивно обумовлює нетривалий період існування такого податку (гербовий збір, збір із власників собак і т.д.).

Практично вищевказані умови об'єктивно обумовлювали реалізацію податкових реформ. Разом з тим хотілося б звернути увагу на різницю в об'єктивному та суб'єктивному реформуванні відносин оподаткування. Одним із позитивних прикладів податкових реформ можна вважати 26 грудня 1992 року, коли низкою декретів Кабінету Міністрів України була оновлена практично вся податкова система України. Водночас прикладом штучної податкової реформи, яка виражала суб'єктивне, поверхове бачення її розробників, є податкова реформа 2015 року. Очевидним є політичний характер призначення, які були розраховані на яскраві, але беззмістовні гасла.

В основі останньої роздмухувався акцент на принципове скорочення кількості податків, що мало призвести до зменшення податкового навантаження на платника. Водночас реалізація цього до податкового навантаження не мало ніякого відношення. Хоча ні, мало саме безпосереднє відношення. Низка платежів не були скасовані, а об'єдналися в єдині типові (рентна плата, податок на майно), тобто обов'язок сплати щодо них нікуди не дівся. Так саме обов'язок сплати певних пенсійних, соціальних платежів так само не зник. Вони були виключені з податкової системи, але залишились утворивши окремий інститут обов'язкових публічних платежів. Більше того було запроваджено й окремий новий платіж – військовий збір. Таким чином, наслідком цієї податкової реформи було пусте гасло щодо зменшення податкового навантаження, а реальне збільшення податкового тиску на платників.

Дія податково-правової норми якраз і виражає характер динаміки податково-правового регулювання, що передбачає трансформацію правового припису в реальну поведінку учасників відносин. При цьому в такій ситуації поєднуються суспільна та індивідуальна оцінка поведінки учасників відносин. У першому випадку йдеться про визначення в правовій формі того, що суспільство через державну легалізацію вважає за доцільне на даному етапі розвитку, тобто йдеться про суспільну оцінку та виділення бажаного для нього. У другому випадку в цих умовах формується вузьке значення тих дій або бездіяльності, в яких зацікавлена саме держава, незалежно від оцінки суспільства. Це породжує й певні суперечності неспівпадиння змісту та призначення податково-правової норми, яке відбивається на ефективності її застосування або навпаки гальмуванні.

Тривалий час існувала й існує концепція розгляду податкового права як внутрішньої складової фінансово-правової галузі. Звісно це не означає хибності такого підходу в минулому. У той же час у правовому регулюванні, як і в житті все змінюється. Суспільні відносини розвиваючись ускладнюються, дають поштовх

розвитку нових конструкцій та явищ, ураховують підстави зникнення традиційних інституцій. Саме тому на сьогодні склалися всі об'єктивні підстави щодо реформування того, що ми розуміємо під фінансовим правом.

Не деталізуючи плідну дискусію стосовно цього, хотілося б звернути увагу на дві складові як відносин, так і, відповідно, сукупностей правових норм, які традиційно включаються до сфери фінансово-правового регулювання. Перша група – відносини бюджетного та податкового регулювання, які ніяким чином не перетинаються та конкурують із іншими правовими галузями. Тобто бюджетне та податкове право об'єктивно мають обумовленість щодо самостійності в якості правових галузей, які остаточно склалися. Друга група відносин охоплює такі, регулювання яких здійснюється на межі декількох правових галузей або штучно втягнуті до сфери фінансово-правового регулювання й за «минулі заслуги» розглядаються як складові фінансово-правової галузі (банківське регулювання, фінансовий контроль, грошове регулювання і т.д.). Я не вважаю за необхідне доводити доцільність формування фінансового права за рахунок останніх – хай це буде предметом досліджень і дискусій фахівців фінансово-правової галузі.

На сьогодні склалися всі підстави констатації стану податкового права як окремої правової галузі. Це правове угруповання, виникнувши як правовий інститут у 1991 році набуло форму складного правового інституту та послідовно трансформувалось у складну, потенційно перспективну правову галузь:

2.1. Податкове право як правовий інститут

Податкове законодавство України, виникнувши на залишках радянської системи, обмежувалося декількома законами, які в 1992 році були трансформовані в українське законодавство [2; 3; 4]. Значущим етапом у розвитку та становленні податкового законодавства і, відповідно, інституту податкового права стало 26 грудня 1992 року, коли відбувся «декретний залп», у тому числі, і в оподаткуванні. У цей період протягом півроку на межі 1992–1993 років декретам Кабінету Міністрів України була надана юридична сила законів. Саме це й обумовило якісне перезавантаження податкового регулювання наприкінці 1992 року [5; 6; 7; 8; 9]. Але все це свідчило про кількісне накопичення законодавчих норм, що не передбачало на той момент ще якісного переосмислення та перегляду характеру й змісту інституту податкового права.

У будь-яких випадках коли йдеться про кардинальне становлення або реформування суспільних відносин і відповідно до цього правових засобів їх регулювання має йтися про вибір шляху, засобів, яким віддається перевага при такому перезавантаженні: еволюційний чи революційний шлях треба використовувати в цих умовах. «Використовувати виключно еволюційний шлях розвитку податкового регулювання з 90-х рр. XX ст. було неможливо. Це випливало з того, що принципові засади організації й існування економіки СРСР як тоталітарної держави,

в основі якої був примат державної форми власності, та економіки незалежної України, яка передбачала збалансоване існування всіх форм власності, неможливо було поєднати. Саме тому й податкове регулювання мало відобразити певну руйнацію соціалістичних засад податкових відносин» [10, с. 284].

Становлення податкової системи України на цьому етапі чітко продемонструвало узгодження змістовної, економічної природи податку та політичного обарвлення та змісту форми, в якій його закріплено. Чинниками національної податкової системи України ставали податкові конструкції, які закріплювали риси класичних податків: оподаткування доходів, майна, обороту і т.д. У той же час від тоталітарно-соціалістичних форм податкових режимів треба було позбавлятися беззаперечно. Саме в цьому й полягає сукупність завдань, з якими стикнулось і впоралось податкове регулювання в перші роки незалежності України.

2.2. Податкове право як складний інститут

Зрозуміло, що кількісне накопичення через певний період часу обумовлює й якісну трансформацію. Подібні зміни відбулися наприкінці ХХ сторіччя, коли були оновлені фактично всі основні податкові механізми [4; 11; 12]. Також у цей період була сформована поширена система реєстрів платників, зобов'язаних осіб. Свідченням переходу кількості в якість є поява нетрадиційного для регулювання податкових відносин до цього акту, який регулював застосування засобів забезпечення виконання податкового обов'язку [13]. Все це об'єктивно обумовило набуття податковим правом більш складної структуризації та узгодження норм, що привело до появи складного інституту податкового права [1, с. 505–515].

Принциповим моментом, який характеризував якісну характеристику цього етапу стало те, що на відміну від попереднього етапу сформувалася стійка тенденція законодавчої уваги саме до деталізації процедурного забезпечення справляння податків і зборів. Тобто саме в ці роки формуються стійкі підвалини впорядкування процедурного регулювання податкових відносин. Це було пов'язано як із деталізацією процедур ведення й обслуговування реєстрів платників – зобов'язаних осіб, закріплення підстав, умов погашення податкового боргу, процедурного забезпечення виконання податкового обов'язку.

2.3. Податкове право як правова галузь

Із початку ХХІ сторіччя інтенсивного розвитку податкових відносин ускладнення податкового законодавства продовжувалося, що відобразилося в остаточній відмові від чинних на той час деяких декретів Кабінету Міністрів України [7; 9] та прийнятті більш якісних законів на їх заміну. Звісно відбувалася й якісна трансформація редакції чинних законів. Але остаточною крапкою, яка свідчила про існування податкового регулювання на новому якісному рівні стало прийняття Податкового кодексу України в 2010 році [14]. Зрозуміло, що навряд чи треба акцентувати увагу на те, що з ранку 1 січня 2011 року ми прокинулися з галуззю

податкового права. У той же час на цей момент уже склалася низка визначних підстав для такого висновку.

Зрозуміло, що досягнення рівня кодифікованого акту щодо побудови сукупності податково-правових норм є етапним моментом на шляху формування податково-правової галузі. «Досягнення найдосконалішої форми кодифікованого акта або його структурних частин завжди залишається доволі умовним. Орієнтованість на досягнення певної стабільності зумовлює вибір законотворців одного із двох шляхів діяльності. По-перше, може йтися про намагання сформувати такий кодифікований акт, який би містив усі можливі потенційні випадки, які входять до предмета регулювання... Тобто йдеться про намагання сформувати «всеосяжний» акт. ... На певний баланс мети та результату сподіватися можна, але протягом досить обмеженого часу... По-друге, кодифікований акт охоплює найбільш принципові вихідні засади галузевого регулювання... Якщо перший шлях тяжіє до певної монополії кодексу в галузевому законодавстві, то в цьому разі йдеться про ситуації, коли кодекс перебуває на чолі галузевого законодавства» [10, с. 275–276].

Тобто, таким чином, динамічний характер податкового регулювання призводить до закінченого оформлення сукупності податково-правових норм відповідно до вимог розвитку суспільних відносин на певний момент часу. Навряд чи послідовним може бути обґрунтування виключності єдиного кодифікованого акту в регулюванні податкових відносин у такій формі, яка б поглинула всі інші законодавчі акти. Податковий кодекс не може бути виключно одним актом, який би об'єднав усі законодавчі норми в сфері оподаткування, виходячи хоча б з того, що певна кількість норм не може бути наслідком реалізації процедур нормотворення Верховною Радою України. Повноваження щодо справляння місцевих податків та зборів реалізуються на рівні територіальних громад місцевими радами. Податковий обов'язок щодо їх справляння виникає лише після затвердження відповідної постанови місцевою радою. Крім того, не можна забувати й акти, які закріплюють режими податкового регулювання шляхом затвердження міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Саме тому ми підтримуємо позицію щодо існування Податкового кодексу на чолі податкового законодавства, що виключає зведення всього податкового законодавства України виключно до Податкового кодексу.

Таким чином, розвиток податкового регулювання об'єктивно призвело до формування окремої потужної правової галузі – податкового права. Остання характеризується специфічними однорідними суспільними відносинами, які є предметом регулювання; використовує метод імперативного впорядкування поведінки учасників податкових відносин, який відрізняється певними галузевими особливостями саме в сфері оподаткування; уособлює притаманне виключно для податкового регулювання поєднання матеріального та процесуального; характеризується розвиненою системою податкового законодавства, на чолі якої знаходиться Податковий кодекс України.

ВИСНОВКИ

Інтенсивність розвитку податкових відносин об'єктивно призводить до ускладнення системи важелів, які розглядаються правом як відповідні інструменти організації поведінки учасників податкових правовідносин. Динамічний характер податкового регулювання передбачає поєднання юридичної сили податково-правових норм, їх дії та застосування [1, с. 194–196]. Дія податково-правової норми триває з моменту виникнення (тобто формалізації визнання державою обов'язковим організувати свою поведінку учасникам правовідносин відповідно до цього припису) до моменту припинення дії. Весь цей період пов'язується з поведінкою суб'єктів у активній чи пасивній формі у відповідних ситуаціях, межах і часових кордонах.

Податкове законодавство України, виникнувши на залишках радянської системи, обмежувалося декількома законами, які в 1992 році були трансформовані в українське законодавство [2; 3; 4]. Значущим етапом у розвитку та становленні податкового законодавства і, відповідно, інституту податкового права стало 26 грудня 1992 року, коли відбувся «декретний залп», у тому числі, і в оподаткуванні. У цей період протягом півроку на межі 1992–1993 років декретам Кабінету Міністрів України була надана юридична сила законів. Саме це й обумовило якісне перезавантаження податкового регулювання наприкінці 1992 року [5; 6; 7; 8; 9]. Але все це свідчило про кількісне накопичення законодавчих норм, що не передбачало на той момент ще якісного переосмислення та перегляду характеру й змісту інституту податкового права.

Зрозуміло, що кількісне накопичення через певний період часу обумовлює й якісну трансформацію. Подібні зміни відбулися наприкінці ХХ сторіччя, коли були оновлені фактично всі основні податкові механізми [4; 11; 12]. Також у цей період була сформована поширена система реєстрів платників, зобов'язаних осіб. Свідченням переходу кількості в якість є поява нетрадиційного для регулювання податкових відносин до цього акту, який регулював застосування засобів забезпечення виконання податкового обов'язку [13]. Все це об'єктивно обумовило набуття податковим правом більш складної структуризації та узгодження норм, що привело до появи складного інституту податкового права [1, с. 505–515].

З початку ХХІ сторіччя інтенсивного розвитку податкових відносин ускладнення податкового законодавства продовжувалося, що відобразилося в остаточній відмові від чинних на той час деяких декретів Кабінету Міністрів України [7; 9] та прийнятті більш якісних законів на їх заміну. Звісно відбувалася й якісна трансформація редакції чинних законів. Утім остаточною крапкою, яка свідчила про існування податкового регулювання на новому якісному рівні стало прийняття Податкового кодексу України в 2010 році [14]. Зрозуміло, що навряд чи треба акцентувати увагу на тому, що з ранку 1 січня 2011 року ми прокинулися з галузю податкового права. Водночас на цей момент уже склалася низка визначних підстав для такого висновку.

Таким чином, розвиток податкового регулювання об'єктивно призвело до формування окремої потужної правової галузі – податкового права. Остання характеризується специфічними однорідними суспільними відносинами, які є предметом регулювання; використовує метод імперативного впорядкування поведінки учасників податкових відносин, який відрізняється певними галузевими особливостями саме в сфері оподаткування; уособлює притаманне виключно для податкового регулювання поєднання матеріального та процесуального; характеризується розвиненою системою податкового законодавства, на чолі якої знаходиться Податковий кодекс України.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Немає

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Кучерявенко М. П. Курс податкового права : в 6 т. Т. II: Введення в теорію податкового права. Харків : Легас, 2004. 600 с.
- [2] Про систему оподаткування : Закон України від 25.06.1991 № 1251-ХІІ (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text> (дата звернення: 06.01.2026)
- [3] Про оподаткування доходів підприємств і організацій : Закон України від 21.02.1992 № 2146-ХІІ (припинення дії від 01.01.1995). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-12#Text> (дата звернення: 06.01.2026)
- [4] Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів : Закон України від 11.12.1991 № 1963-ХІІ (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1963-12#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [5] Про податок на добавлену вартість : Декрет Каб. Міністрів України від 26.12.1992 № 14-92 (*втрата чинності 01.07.1997*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/14-92#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [6] Про акцизний збір : Декрет Каб. Міністрів України від 26.12.1992 № 18-92 (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-92#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [7] Про прибутковий податок з громадян : Декрет Каб. Міністрів України від 26.12.1992 № 13-92 (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-92#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [8] Про податок на промисел : Декрет Каб. Міністрів України від 17.03.1993 № 24-93 (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-93#Text> (дата звернення: 06.01.2026)
- [9] Про місцеві податки і збори : Декрет Каб. Міністрів України від 20.05.1993 № 56-93 (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93#Text> (дата звернення: 17.11.2025).
- [10] Бондаренко І. М. Кодифікація фінансового законодавства: зміст, форми та наслідки : монографія. Харків : Право, 2020. 328 с.
- [11] Про плату за землю : Закон України від 03.07.1992 № 2535-ХІІ (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2535-12#Text> (дата звернення: 06.01.2026)

- [12] Про податок на додану вартість : Закон України від 03.04.1997 № 168/97-ВР (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [13] Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами : Закон України від 21.12.2000 № 2181-III (*втрата чинності 01.01.2011*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2181-14#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [14] Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (*станом на 01.01.2026*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 06.01.2026).
- [15] Криницький І. Є. Теоретичні проблеми податкового процесу : монографія. Харків : Право, 2009. 320 с.
- [16] Кобильнік Д. А. Правове регулювання пільг при оподаткуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. юрид. акад. України. Харків, 2002. 206 с.

REFERENCES

- [1] Kucheryavenko, M. (2004). *A Course of Tax Law (Vols. 1–6)*. Vol. 2: Introduction to the Theory of Tax Law. Kharkiv: Legas.
- [2] On the Taxation System: Law of Ukraine No. 1251-XII (2011, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>
- [3] On the Taxation of Income of Enterprises and Organizations: Law of Ukraine No. 2146-XII (1995, February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-12#Text>
- [4] On the Tax on Owners of Vehicles and Other Self-Propelled Machines and Mechanisms: Law of Ukraine No. 1963-XII (2011, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1963-12#Text>
- [5] On the Value Added Tax: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 14-92 (1992, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/14-92#Text>
- [6] On the Excise Tax: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 18-92 (1992, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-92#Text>
- [7] On the Personal Income Tax: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 13-92 (1992, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-92#Text>
- [8] On the Trade Tax: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 24-93 (1993, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-93#Text>
- [9] On Local Taxes and Fees: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 56-93 (1993, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93#Text>
- [10] Bondarenko, I. M. (2020). *Codification of financial legislation: content, forms and consequences*. Kharkiv: Pravo.
- [11] On Land Payment: Law of Ukraine No. 2535-XII (1992, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2535-12#Text>
- [12] On Value Added Tax: Law of Ukraine No. 168/97-VR (1997, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр#Text>
- [13] On the Procedure for Settling Taxpayers»+ Obligations to Budgets and State Target Funds: Law of Ukraine No. 2181-III (2000, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2181-14#Text>
- [14] Tax Code of Ukraine No. 2755-VI (2011, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
- [15] Krynytskyi, I. (2009). *Theoretical problems of the tax process*. Kharkiv: Pravo.
- [16] Kobylnik, D. (2002). *Legal regulation of tax incentives* (Dissertation candidate, National Law Academy of Ukraine, Kharkiv, Ukraine).

Микола Петрович Кучерявенко

Лейтенант, старший офіцер служби планування та координації
Відділ цивільно військового співробітництва штабу управління 2 корпусу
Національна гвардія України «Хартія»

Доктор юридичних наук, професор
Дійсний член (академік) НАПрН України
Національна академія правових наук України
61024, вул. Григорія Сковороди, 70, Харків, Україна

Професор кафедри податкового права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна
email: kaf_taxlaw@nlu.edu.ua

Mykola P. Kucheriavenko

Lieutenant, Senior Officer of the Planning and Coordination
Service of the Civil-Military Cooperation
Department of the Headquarters of the 2nd Corps of the National Guard of Ukraine
«Khartiia»

Doctor of Law, Professor
Full Member (Academician) of the NALS of Ukraine
National Academy of Legal Sciences of Ukraine
61024, 70 Hryhoriia Skovorody St., Kharkiv, Ukraine

Professor Department of Tax Law
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Hryhoriia Skovorody St., Kharkiv, Ukraine
email: kaf_taxlaw@nlu.edu.ua

Рекомендоване цитування: Кучерявенко М. П. Витоки та етапи розвитку сукупності податково-правових норм до рівня сталого галузевого утворення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Том 33. №2. С. 91–103. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.2.91>.

Suggested Citation: Kucheriavenko, M. P. (2026). The Origins and Stages of Development of the Body of Tax-Law Norms Towards a Stable Sectoral Formation. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(2), 91–103. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.2.91>.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення): 30.06.2026

*Ця робота ліцензується відповідно до
Creative Commons Attribution 4.0 International License*